

MANAMANSALON TEERINIEMEN RANTA-ASEMAKAAVA-ALUEEN LUONTOSELVITYS

2022

Latvasilmu osk
Kestävän kehityksen tuottajat

Sisältö

1	Tehtävän tausta, sisältö ja selvitysalue	2
2	Luontoselvityksen menetelmät.....	3
2.1	Luontokohteiden arvottaminen ja arvoluokitus	3
2.2	Uhanalaisuusluokitus.....	5
2.3	Selvitykseen liittyvät epävarmuustekijät.....	5
3	Luontoselvityksen tulokset	6
3.1	Luontotyytit ja kasvillisuus	6
3.2	Linnusto	11
3.3	Luontodirektiivin liitteen IV a lajien esiintyminen	13
4	Maisema	14
5	Johtopäätökset	17

Työn tilaaja: PlanDisain Oy / Markus Hytönen

Selvityksen laatija: Marjo Pihlaja ja Matti Sissonen Latvasilmu osk

Kuvat: Marjo Pihlaja

Pohjakarttojen © MML 2022

Raportin päiväys: 10.10.2022

Yhteystiedot:

marjo.pihlaja@latvasilmu.fi

044 704 6213

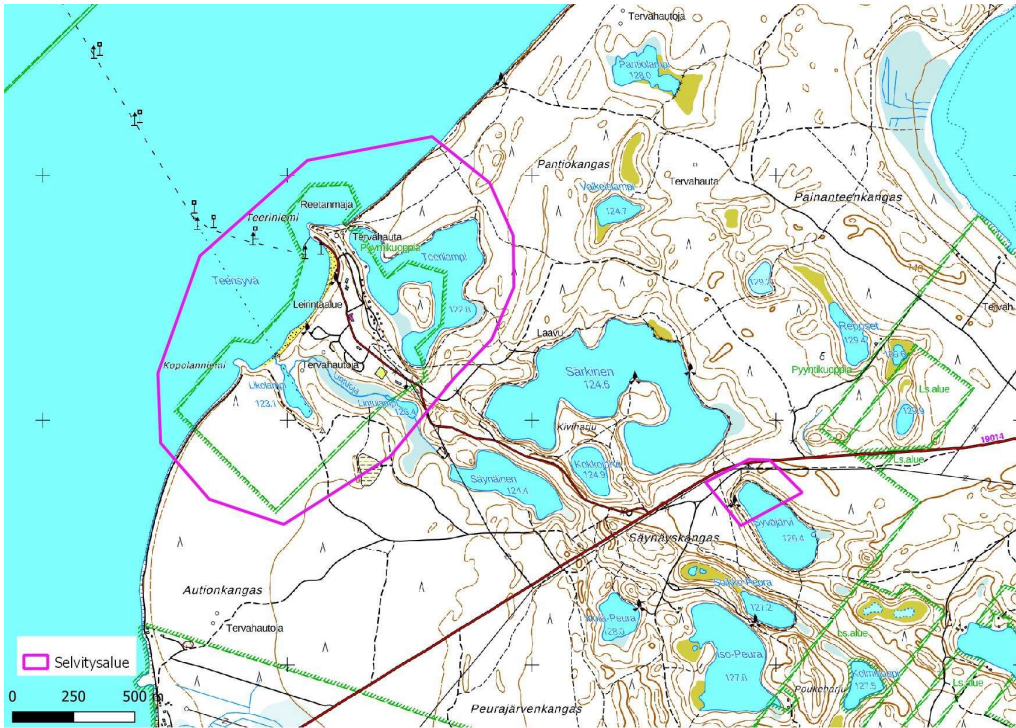
latvasilmu.fi

Y-tunnus: 2772722-6

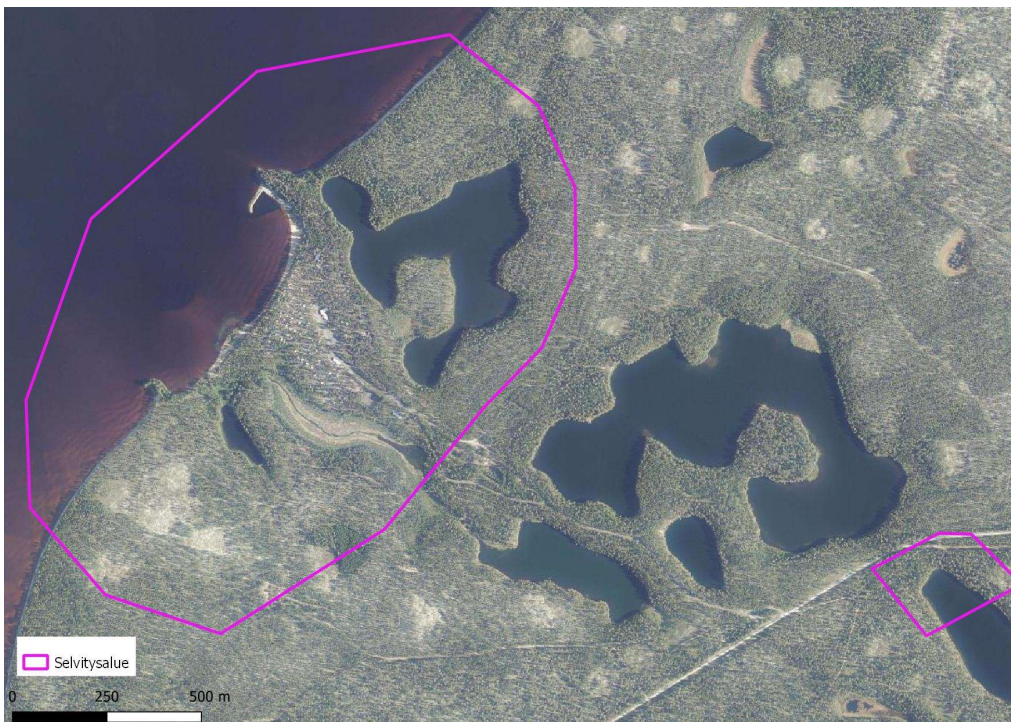
Kansikuvassa ranta-asemakaava-alueen lounaisosan rantajyrkännettä.

1 Tehtävän tausta, sisältö ja selvitysalue

Vaalassa Manamansalossa Teeriniemen leirintäalueelle ja sen ympäristöön sekä osaan Syväjärven rantaa on laadittavana ranta-asemakaava, jonka tavoitteena on alueen palveluiden kehittäminen ja majoitus- sekä leirintäpaikkojen lisääminen alueelle. Kaavaan laatimista varten tehtiin alueen luonnon nykytilan selvitykset huomioiden luontotyytit, kasvillisuus ja eläimistö.

Kuva 1. Tässä luontoselvityksessä kartoitettiin lajiston ja kasvillisuuden osalta kuvassa esitetyt Oulunjärven retkeilyalueen yhteyteen sijoittuvat kohteet. Osa alueesta on nykyistä leirintäaluetta: Teerilammen ja Lintuojan välinen alue.

Kuva 2. Ilmakuva selvitysalueesta.

2 Luontoselvityksen menetelmät

Selvitykset ja raportoinnin suorittivat Marjo Pihlaja ja Matti Sissonen, joiden erityisosaamiseen kyseessä oleva lajisto ja menetelmät kuuluvat. Selvitykset tehtiin 23.5.-24.5.2022 ja 22.7.2022. Samoilla käyntipäivillä alue kierrettiin useaan otteeseen eri kellonaikoina huomioiden lajiston esiintyminen:

Linnustoa selvitettiin aamun varhaisina tunteina klo 3:00-9:00 välisenä aikana, jolloin suurin osa lajistosta on parhaiten havaittavissa. Luontotyyppejä ja kasvillisuutta kartoitettiin päivän valoisa aika. Myös päiväaikaan kirjattiin linnustosta tehtyjä täydentäviä havaintoja.

Linnuston osalta alueen pesimälajistoa selvitettiin kartoituslaskentana kiertämällä koko alue kattavasti läpi ja kirjaten kaikki huomionarvoisten lajien yksilöt sekä tavanomaisen lajiston osalta lajistokoostumus.

Kasvillisuuden osalta maastossa havainnoitiin pääpiirteiden ja yleislajiston lisäksi myös harvinaisten tai suojeltujen sekä haitallisten vieraslajien esiintymiä, mutta muutoin yksittäisten lajien osalta ei tehty tarkkaa kirjausta paikkatietoon.

Luontodirektiivin liitteen IV a lajit, joiden esiintyminen alueella on elinympäristöjen puolesta mahdollista:

Viitasammakoiden esiintymistä selvitettiin iltayön tunteina 23.5. soidinääntelyn perusteella ja tarkastaen sopivilta ja saavutettavilta paikoilta kutupallojen esiintymistä. Viitasammakoiden aktiivisin soidin ajoittuu illan hämärtyamisen jälkeiseen iltayönaikaan toukokuulle, kun jäät ovat lähteneet ja on riittävän tyyni sekä lämmin sää.

Sudenkorennoista luontodirektiivissä mainituista lajeista alueella olisi jossain määrin soveltuvaa elinympäristöä lumme-, siro- ja täplälampikorennoille. Näistä kaikista lajeista on myös havaintoja Oulunjärven alueelta. Sudenkorentojen esiintymistä havainnoitiin lajeille soveltuvaan lentoaikaan ja sopivassa lämpimässä ja aurinkoisessa säässä 22.7. Lajien päälentoajat vaihtelevat vuosittain riippuen toukkien kehitykseen vaikuttavista kesän sääoloista. Päälentoajat eroavat jonkin verran täplälampikorennon ollessa aikaisin ja sirolampikorennon ollessa myöhäisin. Sopiva havainnointiaika kuitenkin limittyy etenkin lumme- ja sirolampikorennolla. Täplälampikorennon esiintyminen alueella on epätodennäköistä, sillä pohjoisin havainto on Oulunjärven eteläosista (Tuomo Pihlaja, Latvasilmu osk) hyvin rehevältä Önnkörinlahdelta yhdestä yksilöstä.

LAJI.FI- havainnot alueelta (satunnaishavaintoja, joita ei välttämättä ole ammattilaisten toimesta varmistettu) tarkistettiin ja alueelta tai sen läheisyydestä tiedossa olevat huomionarvoisten lajien havainnot on esitetty tuloksissa.

2.1 Luontokohteiden arvottaminen ja arvoluokitus

Luokittelu helpottaa maankäytön suunnittelua, kun tiedetään, mitkä kohteet pitää ensisijaisesti ottaa huomioon suunnittelussa, mikäli kaikkia luonto- ja maisemakohteita ei voida säästää.

Luontokohteiden luokitus pohjautuu Södermanin (2003) esittämään arvoluokitukseen (viisi luokkaa), jota on täydennetty uusien selvitysten, muuttuvien luokitustarpeiden ja uhanalaisuustietojen perusteella sekä uuteen luokitusoppaaseen, jossa huomionarvoiset kohteet on jaoteltu vain neljään luokkaan (Mäkelä & Salo, 2021). Tähän lukuun on päivitetty uuteen ohjeeseen perustuva luokitus aiemman ohjeistuksen rinnalle (1. arvokkaimmat - 4. muut luonnonarvoilta tärkeät kohteet). Luokituksen perusteet eivät suuresti eroa aiemmasta

Södermanin ohjeistuksesta (ks. Alla), mutta uudessa ohjeessa luokkia on vähemmän ja luokkajako limittyy jossain määrin. Lisäksi uusi luokitus ottaa kantaan myös luontoarvoihin, joita ei kaikkia ole vanhassa ohjeistuksessa huomioitu, kuten metsäkanalintujen soidinpaikat, uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien esiintyminen sekä lajistollisesti arvokkaat uusympäristöt.

Arvoluokitus on seuraava (suluissa uuden ohjeistuksen mukainen luokitus, joka on tiivistetysti ympäristöhallinnon julkaisussa taulukossa 7.1):

- kansainvälisesti arvokkaat kohteet (luokka 1)
- kansallisesti arvokkaat kohteet (luokka 1 ja 2)
- maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kohteet (luokka 2 ja 3)
- paikallisesti arvokkaat kohteet (luokka 3 ja 4)
- muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet (luokka 4)

Tunnetut ja maastotyössä löydetty arvokkaat kohteet arvotetaan luonto- ja maisema-arvojen perusteella. Kohteiden arvotuskriteereinä käytetään kohteen edustavuutta, luonnontilaisuutta, harvinaisuutta ja uhanalaisuutta, luonnon monimuotoisuutta lajitasolla sekä kohteen toiminnallista merkitystä lajistolle. Mitä harvinaisemmasta ja uhanalaisemmasta lajista on kyse, sitä arvokkaampi alue on.

Metsien luonnontilaisuutta arvioitaessa huomioidaan metsän metsähoidollinen tila, lahoppuujatkumo ja lahoppuun määrä sekä elävän puuston rakenne ja puulajisuhteet.

Kansainvälisesti arvokkaat kohteet

Tähän ryhmään kuuluvat Natura 2000 –verkoston alueet, Ramsar -alueet ja kansainvälisesti merkittävät kosteikot ja lintualueet (IBA -alueet).

Kansallisesti arvokkaat kohteet

Kansallisesti arvokkaihin kohteisiin kuuluvat kansallispuistot, luonnonpuistot, suojeluohjelmien kohteet, erämaa-alueet, koskiensuojelulain mukaiset vesistöt, valtakunnallisten suojeluohjelmien kriteerit täyttävät kohteet, kansallisesti tärkeät lintuvesialueet (FINIBA -alueet), kohteet, joilla on luonnonsuojelulain luontotyyppinä (LsL 29§), äärimmäisen ja erittäin uhanalaisten sekä vaarantuneiden lajien merkittävät esiintymispaikat, erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikat (luontodirektiivi IVa, luonnonsuojeluasetus) ja muut arvokkaat luonnonsuojelualueet.

Lisäksi kansallisesti arvokkaihin kohteisiin kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemat ja kulttuurimaisemat.

Maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaat kohteet

Tähän ryhmään kuuluvat valtakunnallisissa suojeluohjelmissa maakunnallisesti arvokkaiksi luokitellut kohteet, maakunnallisesti tärkeät lintualueet (MAALI-alueet), seutu- ja maakuntakaavan suojelualuevaraukset, uhanalaisten lajien muut esiintymispaikat kuin merkittävät esiintymät, maakunnalle ominaisten luontotyyppien merkittävät esiintymät, maakuntien vastuulajien merkittävät esiintymät, alueellisesti uhanalaisten lajien esiintymispaikat ja maakunnallisesti/seudullisesti merkittävät muut luontokohteet, kuten edustavat uhanalaiset luontotyytit.

Alueellisesti ja paikallisesti arvokkaat kohteet

Alueellisesti ja paikallisesti arvokkaisiin kohteisiin kuuluvat kohteet, joilla on metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä (Metsälaki 10 §), vesilain mukaisten muuttamis-/heikentämiskiellon alaiset kohteet (Vesilaki 11 §), yleis- ja asemakaavojen suojeluvaraukset, paikallisesti uhanalaisten ja harvinaisten lajien esiintymispaikat sekä muut paikallisesti harvinaiset ja edustavat luontokohteet, kuten pienialaiset uhanalaiset tai silmälläpidettävät luontotyytit.

Muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet

Kohteet, jotka eivät ole edellä mainituissa luokissa mutta, jotka ovat luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta tärkeitä, esimerkiksi suuret yhtenäiset tavanomaisen luonnon alueet ja ekologiset käytävät, silmälläpidettävien lajien esiintymät, metsäkanalintujen soidinpaikat ja lajistollisesti arvokkaat uusympäristöt. Lisäksi tähän luokkaan kuuluvat luonnonmuistomerkit kuten hyvin kookkaat puuyksilöt.

METSO-luokituksen mukaiset kohteet

Metsäkokonaisuudet, jotka ovat Metsien monimuotoisuusohjelman kriteerit täyttäviä kohteita (METSO I, II, tai III). METSO-ohjelma rahoittaa vapaaehtoisesti suojeluun tarjottavia alueita. Maanomistaja voi halutessaan tarjota kohteeksi soveltuvaa metsää tai metsän osaa joko pysyvään tai määräaikaiseen suojeluun. Omistuksesta ei välttämättä tarvitse luopua, ja omistaja saa täyden korvauksen puustosta verottomana. Liito-oravan elinalueet soveltuvat METSO-ohjelmalla suojeltaviksi kohteiksi. Metsoon sopivat erittäin hyvin myös muun muassa korvet ja lehdot. (<http://www.metsonpolku.fi>).

2.2 Uhanalaisuusluokitus

Luontoselvityksen uhanalaisuusluokitus pohjautuu uhanalaisten lajien seurantatyöryhmän esitykseen, joka on laadittu IUCN:n uusien uhanalaisuusluokkien ja kriteerien mukaisesti (Rassi ym. 2010). Linnuston ja nisäkkäiden osalta käytetään päivitettyä arviointia (Hyvärinen ym. 2019). Uhanalaisia ovat äärimmäisen uhanalaiset (CR), erittäin uhanalaiset (EN) ja vaarantuneet (VU) lajit. Silmälläpidettävät (NT) lajit eivät ole uhanalaisia lajeja. Myös luontotyytit ovat luokiteltu samalla periaatteella (Kontula & Raunio 2018a ja 2018b). Luontotyyppien uhanalaisuudessa käytettiin Etelä-Suomen luokitusta.

Alueellisesti uhanalaiset lajit pohjautuvat uhanalaisuusluokitukseen, jossa aluejakona käytetään metsäkasvillisuusvyöhykkeitä osa-alueineen. Lajit jaetaan kahteen luokkaan: alueellisesti hävinneet (RE) ja alueellisesti uhanalaiset (RT).

Suomelle on määritelty myös joukko lajeja, joiden suojelusta Suomi on erityisesti vastuussa (Rassi ym. 2001). Tämä perustuu siihen, että lajien kannasta merkittävä osa esiintyy Suomen alueella. Vastuulajien kohdalla seurantaa ja tutkimusta on tehostettava ja lajien elinympäristö tulee ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa. Samalla tavalla on määritelty Suomelle tärkeimmät vastuuluontotyytit (Raunio ym. 2008). Tällaisia ovat esimerkiksi suolammet ja aitokorpiin kuuluvat metsäkortekorvet.

2.3 Selvitykseen liittyvät epävarmuustekijät

Luontoselvitykseen liittyy aina epävarmuustekijöitä. Yhden maastokauden aikana tehty havainnointi on otos kokonaisuudesta, jossa etenkin lajien esiintymisessä on ajallista ja paikallista vaihtelua. Esimerkiksi linnuston osalta vuosittainen pesimämenestys vaihtelee suuresti ja vaikuttaa yksilöiden sijoittumiseen ja havaittavuuteen. Yksittäisten harvinaisten kasvien havaittavuus kaavatason selvityksessä on heikko ja niiden havaitseminen on osin sattumanvaraista. Olennaisinta onkin tunnistaa ne elinympäristöt, joilla on suuri potentiaali suojelullisesti arvokkaan lajiston esiintymiselle.

Olemassa olevat aineistot aiemmilta vuosilta erityisesti linnuston osalta tukevat yhden maastokauden aikana tehtyä selvitystä.

3 Luontoselvityksen tulokset

Kaavoitettava alue sijaitsee valtion retkeilyalueiden ympäröimänä ja osin retkeilyalueella (Syväjärven rantaan sijoittuva alue) kuivalla männikön vallitsemana hiekkakankaalla. Alue sijoittuu Oulunjärven rantaviivaan. Rantaviiva on lähes kauttaaltaan hiekkarantaa, jota rikkovat vain Teeriniemi ja Kopolanniemi. Kopolanniemestä etelän suuntaan hiekkaranta nousee jyrkkänä hiekkatörmänä mäntykankaalle. Selvitysalueella on kokonaan tai osittain myös pienempiä vesistöjä: Teerilampi, Likolampi, Lintulampi ja Syväjärvi. Metsäisiä osia nykyisen leirintäalueen ulkopuolella on hoidettu talousmetsinä, mutta selvitysalueella on jonkin verran luonnontilaisuutta ilmentäviä metsäkuvioita ranta-alueilla ja myös vanhapuustoista männikköä. Lajistolliset arvot painottuvat ranta-alueiden tuntumaan sekä pienten vesistöjen rantasoidille ja rantametsiin, joissa on muuta aluetta monipuolisempi puusto.

3.1 Luontotyypit ja kasvillisuus

Selvitysalue sijoittuu Keskipohjoiseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Metsäympäristöissä mänty on valtapuuna ja koivuja sekä leppää sekapuustona rantavyöhykkeessä. Metsäalueet ovat pääosin kuivaa kangasta, kuivahkoa kangasta sekä isovarpurämettä. Selvitysalueelle sijoittuvat metsäiset ympäristöt ovat olleet osin metsätalouskäytössä, mutta alueella on myös varttunutta puustoa ja ranta-alueilla monipuolista puustoa. Teeriniemen vanhaa puustoa rantaviivan lehtipuustoa oli hiljattain hakattu ja harvennettu.

Luontotyyppien perusteella arvokkaiksi kohteiksi rajattiin Lintulammen ja Lintuojan ympäristö, Likolammen ympäristö sekä rakentamattomat hiekkarannat (kohteet 1-3, kuva 3). Lisäksi huomioitiin muuna monimuotoisuuden kannalta arvokkaana kohteena vanhaa puustoa käsittävä alue, joka jatkuu Kopolanniemeen (kohde 4, kuva 3).

Kohde 1, Arvoluokka 1.

Lintulammen ja Lintuojan alue. Kaava-alueelle sijoittuu Lintulammen kärki sekä Lintulammesta Likolammen yhteyteen ja Oulunjärveen laskeva puro sekä sitä ympäröivät rantasuot.

Vesilain (587/2011) 2 luvun 11 §:ssä on lueteltu luonnontilaisia vesiluontotyyppisiä, joiden luonnontilan vaarantaminen on kielletty. Lintulampi kuuluu näihin alle yhden hehtaarin suuruisena lampena. Kohde on myös Metsälaki 10 § mukainen erityisen tärkeä elinympäristö: Lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä enintään 0,5 hehtaarin suuruisen lampien välittömät lähiympäristöt, joiden ominaispiirteitä ovat veden läheisyydestä ja puu- ja pensaskerroksesta johtuvat erityiset kasvuolosuhteet ja pienilmasto.

Kohteella on uhanalaiset tai silmälläpidettävät luontotyypit: Saraneva (Suomi NT, Etelä-Suomi VU), Sararäme (S VU, E-S EN) ja Isovarpuräme (S NT, E-S VU), Havumetsävyöhykkeen purot ja pikkujoet (S VU, E-S EN), Harjulammet (S NT, E-S NT).

Luontotyyppien lisäksi arvoluokkaan vaikuttavat tekijät: Luontodirektiivin liitteen IV a lajin viitasammakko lisääntymispaikka (nostaa arvoluokkaan 1). Uhanalaisen lintulajin pesimäpaikka (pajusirkku VU, useita pareja) sekä silmälläpidettävän lintulajin (västäräkki), lintudirektiivin liitteen I lajin (laulujoutsen), että Suomen erityisvastuulajien pesimäympäristö (telkkä, leppälintu, laulujoutsen).

Suositus kaavamerkinnäksi: luo-1 Luontodirektiivin liitteen IV a-lajin lisääntymis ja levähdys paikka, jonka hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien esiintyminen. Vesilain 11 § kohde ja Metsälain 10 § kohde.

Kohde 2, Arvoluokka 3.

Likolammen ympäristö rantasoineen ja - metsineen. Kohde on vesilain 11 § mukainen alle 1 ha suuruinen lampi.

Kohteella on uhanalaiset tai silmälläpidettävät luontotyyppit: Harjulammet (S NT, E-S NT).

Luontotyyppien lisäksi arvoluokkaan vaikuttavat tekijät: Uhanalaisten lintulajin pesimäpaikkoja (hömötiainen EN ja töyhtötiainen VU sekä mahdollisesti haapana VU) sekä silmälläpidettävän lintulajien (västäräkki ja järripeippo, joka alueellisesti uhanalainen), lintudirektiivin liitteen I lajin (laulujoutsen), että Suomen erityisvastuulajien pesimäympäristö (tavi, laulujoutsen).

Suositus kaavamerkinnäksi: luo-2 Uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien ja luontotyyppien esiintyminen. Vesilain 11 § kohde.

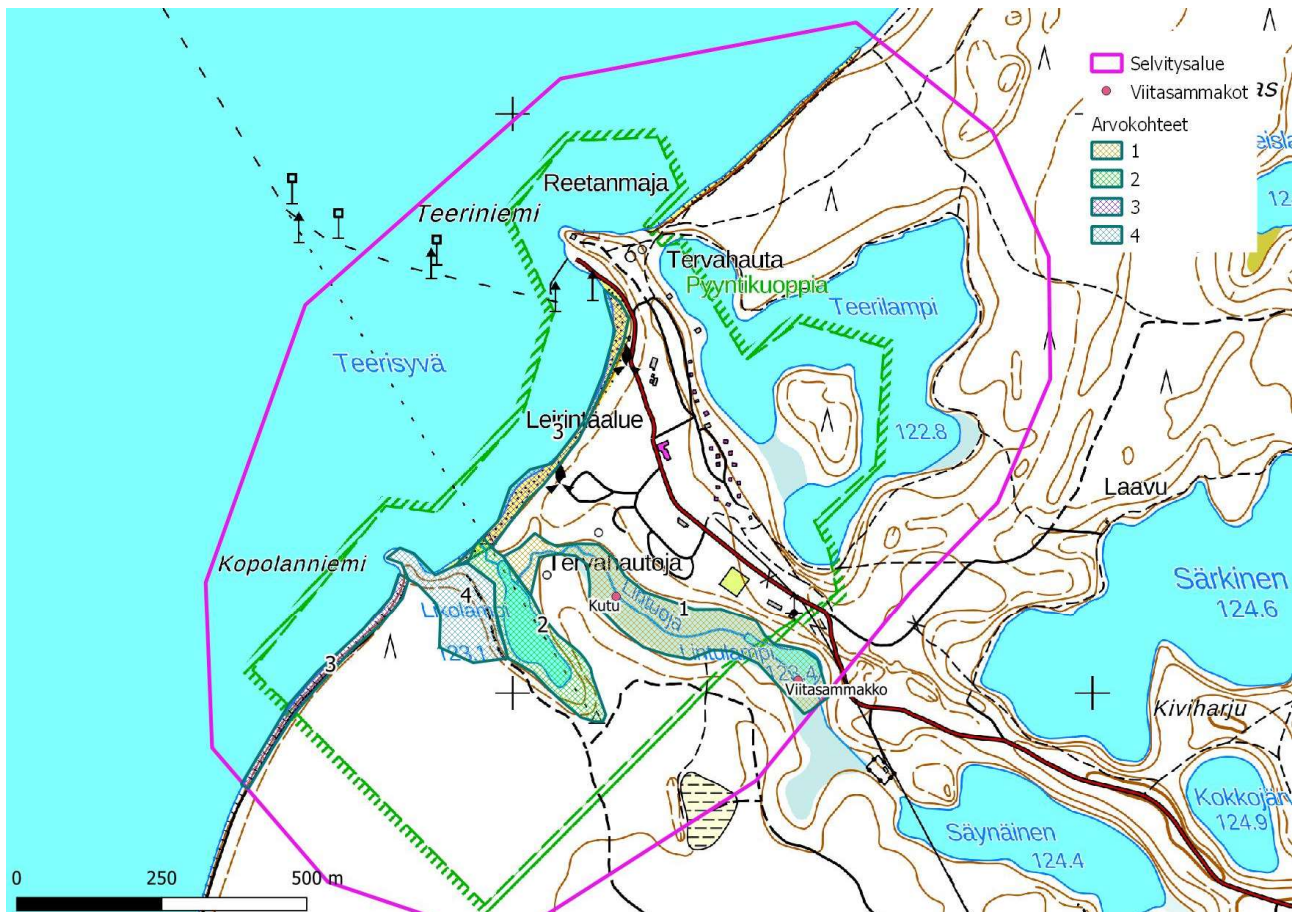
Kohde 3, Arvoluokka 1-2.

Hiekkaranta. Luonnonsuojelulain mukaista (mutta ei viranomaisen rajaamaa) hiekkarantaa pitkälti, jos/kun rantatörmä luetaan mukaan luonnonsuojelulain luontotyyppiin (Suomen ympäristö 5, osa 2, 20218, Ympäristö.fi: leveys vähintään 5 m, pituus vähintään 50 m, luonnontilainen = ei rakennettu, täytetty tai tasoitettu). Leirintäalueen läheinen ranta täyttää kriteerit myös ilman rantatörmän osuutta.

Uhanalaiset luontotyyppit: Järvien hiekka- ja hietarannat (S VU, E-S EN). Uhanalaistumisen syitä ovat mm. rantarakentaminen ja kuluminen. Oulujärven rannoilla ja saarissa esiintyvät Suomen edustavimmat nykyjärvien rantatörmät (Suomen ympäristö 5, osa 2, 2018 sekä Mäkinen ym. 2011), joihin kaava-alueen rantatörmä lukeutuu. Luontotyyppin tila on heikkenevä, mutta puutteellisten tietojen vuoksi uhanalaisuusluokkaa ei ole voitu määrittää (DD).

Muut arvot: silmälläpidettävän lintulajin pesimäympäristö (västäräkki, useita pareja) sekä Suomen erityisvastuulajin pesimäympäristö (rantasipi, useita pareja). Lisäksi matala vesialue rannan tuntumassa on tärkeä ruokailualue useille uhanalaisille vesilintulajeille (kuva 8).

Suositus kaavamerkinnäksi: luo-2/SL (jos viranomainen rajaa Lsl-mukaisen luontotyyppin). Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien esiintyminen.

Kuva 3. Selvitysalueelta tunnistetut arvokkaat elinympäristöt sekä viitasammakon havaintopaikat. Syväjärven rannalle ei sijoitu arvokohteita.

Kohde 4, Arvoluokka 4: Monimuotoisuuden kannalta arvokas kohde, jossa on vanhaa puustoa. Lahopuuta on kuitenkin niukasti. Rannan tuntumassa ja Kopolanniemessä on kohteen monimuotoisin puustorakenne ja puustossa lehtipuita sekä lahopuuta pystypötkelöinä. Muut arvot: Kopolanniemi on maisemallisesti herkkä kohde.

Suositus kaavamerkinnäksi: M1 Luonnon monimuotoisuuden sekä maiseman kannalta arvokas ranta- ja metsäalue.

Kuva 4. Lintuojaa.

Kuva 5. Likolampi.

Kuva 6. Hiekkarantatörmää Kopolanniemestä etelän suuntaan.

Kuva 7. Hiekkarantaa Likolammen puronsuussa Kopolanniemen puolelta pohjoiseen kuvattuna.

Huomionarvoiset Laji.fi-havainnot selvitysalueelta tai lähialueilta:

Paunikko (VU), viimeisimmät havainnot 2016 koillispuolelta Kaartesjärven tuntumasta, rantojen umpeenkasvu ja kemialliset haittavaikutukset. Hiekkarantojen alueet ovat lajille soveltuvaa kasvupaikkaa.

Suovalkku (NT), viimeisin havainto Teeriniemen rantaviivasta 1987, ojitus ja turpeenotto.

3.2 Linnusto

Selvityksessä saatiin yleiskuva kaavoitusalueen lajistosta. Yhdellä käynnillä tehtävä linnustolaskenta ei anna kattavaa kuvaa lajistosta, mutta sen perusteella voitiin todeta ja rajata linnuston kannalta arvokkaimmat alueet. Taulukossa 1 ja kuvassa 8 on esitetty selvityksessä havaitut suojelullisesti arvokkaat lajit. Uhanalaisia lajeja havaittiin 7, silmälläpidettäviä lajeja 3. Taulukossa 2 ovat kaikki selvityksessä alueella havaitut lajit. Lajeja havaittiin kaikkiaan 35. Huomattavimmat havainnot ovat erittäin uhanalaisen hömötiaisten reviiri (varoitteleva pariskunta) kohteen 2 metsässä. Lisäksi huomionarvoisia ovat Likolammesta ja Teerilammesta laskevien purojen suistot vesilintujen ruokailupaikkoina. Kummankin puron suistossa havaittiin haapanakoiraat (VU) muiden lajien ohella ruokailemassa. Likolammen ja/tai Lintuojan ympäristö on lajin mahdollinen pesimäpaikka, mutta hautovien naaraiden havaitseminen on liki mahdotonta. Kopolanniemen ympäristön matala ja kivikkoinen vesialue korostui vesilintujen ruokailupaikkana. Paikalla havaittiin 2 paria harmaalokkeja (VU), 2 telkkää (vastuulaji), 9 isokoskeloa (NT), kalatiira (DI ja vastuulaji) ja 9 naurulokkia (VU). Lisäksi paikalla oli kalalokkipari sekä 2 sinisorsaa. Leirintäalueen hiekkarannan edustalla havaittiin kalastelemassa kaksi kuikkaa (DI). Niiden pesimäpaikat ovat muualla. Rannan puolella kohti Kopolanniemeä oli useampi rantasipireviiri (vastuulaji) sekä västäräkin reviirit (NT). Syväjärven selvitetyllä alueella havaittiin leppälintureviiri (vastuulaji) ja rantasipireviiri (vastuulaji). Järven toisessa päässä oli kuikka (DI) ja sinisorsa. Kuikka voi pesiä lammella, mutta todennäköisemmin juuri toisessa päässä lampea.

Teeriä (DI ja vastuulaji) havaittiin liikkuvan ja viettäneen myös talvea alueella (talvien kieppipaikkojen jätöksiä), soidinpulinaa kuului kaakkoisosasta vielä kesäkuussakin. Kaakkurin (DI) havaittiin lentävän useita kertoja selvityskäyntien aikana alueen yli ja ääntelyä kuului koillisen suunnasta, jossa mahdollinen pesimälampi sijaitsee.

Kuva 8. Huomionarvoinen selvityksessä havaittu pesimälinnusto. Taulukossa 1 mainittujen lisäksi on kuvattu myös muut havaitut ranta- ja vesilinnut: sinisorsa ja kalalokki.

Taulukko 1. Selvityksessä alueella havaittu huomionarvoinen lajisto. Uhanalaisuusluokat on selitetty luvussa 2.2. Direktiivilaji (DI) = EU:n lintudirektiivin liitteen I-laji, Vastuulaji = Suomen erityisvastuulaji, jonka kannasta merkittävä osa pesii Suomen alueella, Alueellinen = alueellisesti uhanalainen laji.

Laji		Uhanalaisuus	Direktiivilaji	Vastuulaji	Alueellinen
Laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>		X	X	
Haapana	<i>Anas penelope</i>	VU		X	
Tavi	<i>Anas crecca</i>			X	
Telkkä	<i>Bucephala clangula</i>			X	
Isokoskelo	<i>Mergus merganser</i>	NT		X	
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>		X	X	
Kaakkuri	<i>Gavia stellata</i>		X		
Kuikka	<i>Gavia arctica</i>		X		
Rantasipi	<i>Actitis hypoleucos</i>			X	
Naurulokki	<i>Larus ridibundus</i>	VU			
Harmaalokki	<i>Larus argentatus</i>	VU			
Kalatiira	<i>Sterna hirundo</i>		X	X	
Haarapääsky	<i>Hirundo rustica</i>	VU			
Keltavästäräkki	<i>Motacilla flava</i>				X
Västäräkki	<i>Motacilla alba</i>	NT			
Leppälintu	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>			X	
Hömötiainen	<i>Parus montanus</i>	EN			
Töyhtötiainen	<i>Parus cristatus</i>	VU			
Järripeippo	<i>Fringilla montifringilla</i>	NT			X
Pajusirkku	<i>Emberiza schoeniclus</i>	VU			

Kuva 9. Kopolanniemen matalaa kivikkoista vesialuetta, johon vesi- ja rantalintuja keskittyy ruokailemaan.

Taulukko 2. Kaikki selvityksessä pesimäaikaan havaitut 35 lintulajia.

Havaitut lajit	
Laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>
Haapana	<i>Anas penelope</i>
Tavi	<i>Anas crecca</i>
Sinisorsa	<i>Anas platyrhynchos</i>
Telkkä	<i>Bucephala clangula</i>
Isokoskelo	<i>Mergus merganser</i>
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>
Kaakkuri	<i>Gavia stellata</i>
Kuikka	<i>Gavia arctica</i>
Rantasipi	<i>Actitis hypoleucos</i>
Naurulokki	<i>Larus ridibundus</i>
Kalalokki	<i>Larus canus</i>
Harmaalokki	<i>Larus argentatus</i>
Kalatiira	<i>Sterna hirundo</i>
Käki	<i>Cuculus canorus</i>
Käpytikka	<i>Dendrocopos major</i>
Haarapääsky	<i>Hirundo rustica</i>
Metsäkirvinen	<i>Anthus trivialis</i>
Keltavästäräkki	<i>Motacilla flava</i>
Västäräkki	<i>Motacilla alba</i>
Tilhi	<i>Bombus garrulus</i>
Leppälintu	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>
Räkättirastas	<i>Turdus pilaris</i>
Laulurastas	<i>Turdus philomelos</i>
Hernekerttu	<i>Sylvia curruca</i>
Pajulintu	<i>Phylloscopus trochilus</i>
Harmaasieppo	<i>Muscicapa striata</i>
Kirjosieppo	<i>Ficedula hypoleuca</i>
Hömötiainen	<i>Parus montanus</i>
Töyhtötiainen	<i>Parus cristatus</i>
Talitiainen	<i>Parus major</i>
Peippo	<i>Fringilla coelebs</i>
Järripeippo	<i>Fringilla montifringilla</i>
Vihervarpunen	<i>Carduelis spinus</i>
Pajusirkku	<i>Emberiza schoeniclus</i>

3.3 Luontodirektiivin liitteen IV a lajien esiintyminen

Luontodirektiivin liitteen IV a lajeista alueella voi esiintyä viitasammakko sekä lumme- ja sirolampikorentoa. Myös joidenkin muiden lajien esiintyminen on mahdollista, kuten saukko, mutta kaavoituksella ei arvioida olevan mahdollisia vaikutuksia muihin kuin edellä mainittuihin lajeihin.

Viitasammakko havaittiin (vähintään yksi äänessä) soidintamassa Lintulammen rannassa (kuva 3). Jostain syystä soidinaktiivisuus ei ollut kovin hyvä, vaikka sääolot ja vuorokauden aika sekä ajankohta olivat soveltuvat. Laji on herkkä häiriölle ja esimerkiksi saalistavat lokit voivat hiljentää soitimen. Havainnon perusteella kohteella on kuitenkin lajin lisääntymis- ja levähdyspaikka ja Lintulammen ja Lintuojan ympäristö onkin lajille hyvin soveltuvaa. Muualla selvitysalueella viitasammakoista ei saatu havaintoja. Lintuojalla havaittiin kutupalloja (kuva 3), jotka olivat muodoltaan viitasammakon kutupallojen kaltaisia. Kohteella oli myös

ruskosammakoita soitimella, eikä lajien kutua matalassa vedessä aina pysty erottamaan toisistaan.

Sudenkorennot: Lintulammella ja Lintuojalla oli kohtalaisesti sudenkorentoja liikkeellä, mutta ei havaittu yhtään direktiivin liitteen IV a lajia. Kohteella eikä koko selvitysalueella ollut erityisen hyvin lajeille soveltuvaa elinympäristöä. Lintuoja ja lintulammen pohjukka voisi jossain määrin kelvata lummelampikorennoille, mutta lajien vaatimaa kasvillisuutta ja elinympäristöä on varsin niukasti.

4 Maisema

Maisemaselvitys tehtiin heinäkuussa kasvillisuusselvityksen yhteydessä. Selvityksessä huomioitiin, että kaava-alue sijoittuu suositun valtion retkeilyalueen sisään. Selvityksessä on käytetty kolmeen arvoluokkaan perustuvaa luokitusta:

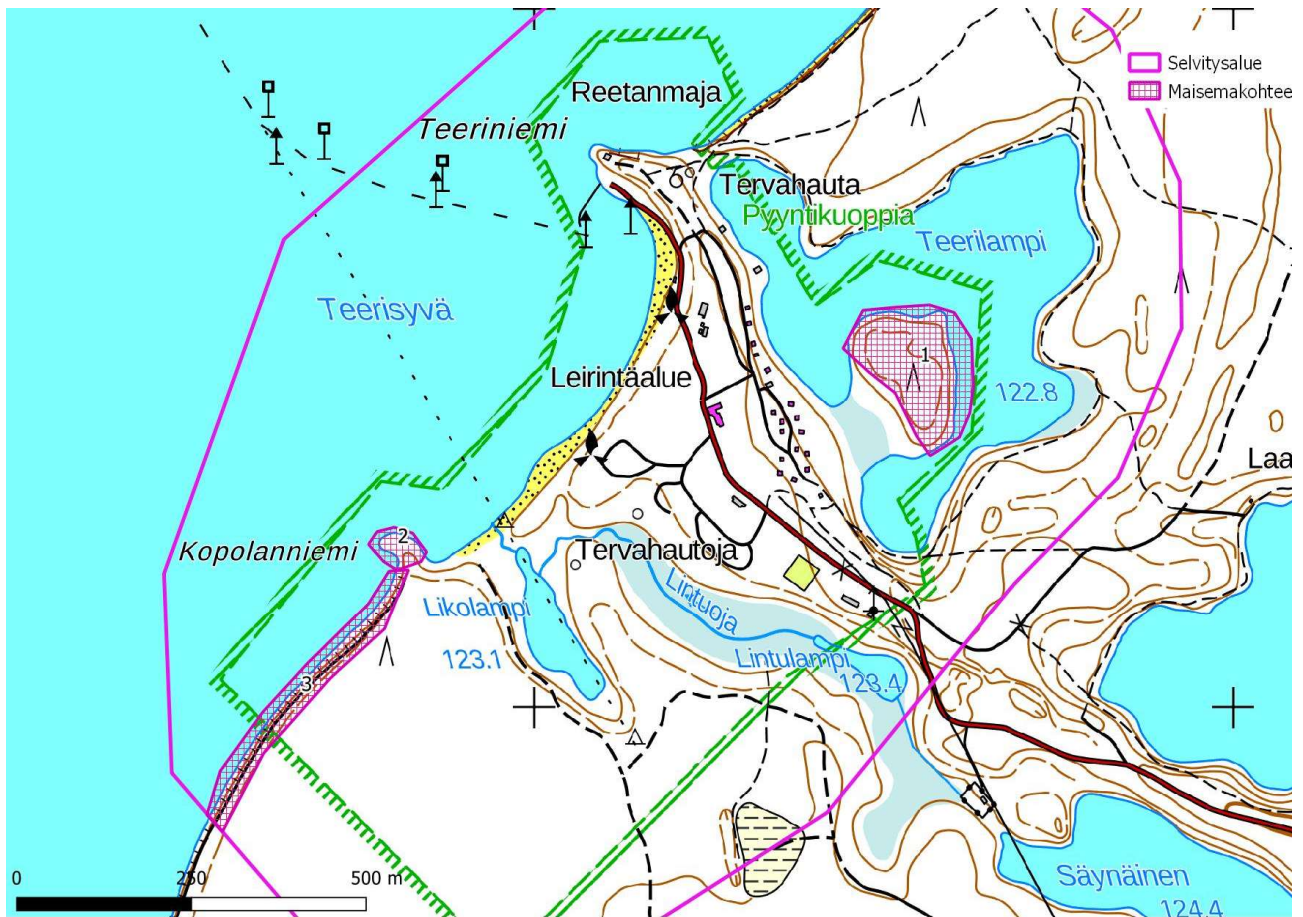
- 1: Maisemallisesti erityisen herkkä kohde, joka ei kestä rakentamista ilman merkittäviä vaikutuksia alueen luonnonmaisemaan.
- 2: Maisemallisesti herkkä kohde, joka voi kestää vähäistä rakentamista, jos maisemalliset arvot huomioidaan ja rakentaminen sijoitetaan siten, että merkittäviä vaikutuksia luonnonmaisemaan ei aiheudu.
- 3: Tavanomaiset kohteet, jotka eivät ole maisemallisesti herkkiä.

Selvitysalueelta tunnistettiin kolme maisemallisesti herkkää kohdetta (kuva 10), jotka sijoittuvat Oulunjarven rantaviivaan sekä Teerilammelle. Myös Teeriniemi on maisemassa merkittävä kohde, mutta Teeriniemen rantaa on jo rakennettu (tie ja venepaikat) ja niemellä oleva 1940-luvulla rakennettu kalastajien maja, Reetanmaja, ei juurikaan erotu puuston seasta pienen kokonsa ja maisemaan sopivan värinsä ansiosta (kuva 15). Syväjärven kaava-alueelle ei arvioitu sijoittuvan maisemallisesti herkkiä kohteita vaikkakin rakentaminen lammen ympäristöön muuttaa erämaisen järven maisemaa ja rakentamisen sijoittelussa tulisi huomioida lammenluonnonmaisema, koska alue on valtion retkeilyaluetta. Lampi sijaitsee kuitenkin hyvin lähellä tietä ja rannassa on jo retkeilyä palvelevia rakenteita.

Kohde 1: Teerilammen niemi (kuva 10 kartta sekä kuvat 11-13) arvioitiin luokkaan 1, sillä niemi hallitsee koko Teerilammen alueen näkymää ja retkeilyreitti kiertää lampea. Leirintäalueen nykyiset rakenteet eivät juurikaan erotu lampea kiertävälle reitille, vaan lammen ympäristö on maisemaltaan hyvin erämainen. Nykyisen rakennetun ympäristön alue näkyy maisemassa vasta pyyntikuoppien hangasmaisen niemen kohdalta. Teeriniemen vanha mäntyvaltainen puusto on myös harvennettu niin, että mahdollinen rakentaminen ei jäisi puuston suojaan vaan väistämättä muuttaisi nykyisellään erämaisen lammen maiseman.

Kohde 2: Kopolanniemi (kuva 10 kartta sekä kuvat 9 ja 14) arvioitiin luokkaan 1, sillä niemi on pieni, kapea ja ulkonee selkeästi tasaisesta rantaviivasta näkyen rakentamattomassa valtion retkeilyalueen järvimaisemassa kauas joka suuntaan. Niemessä on vanhaa puustoa ja se sijoittuu myös linnustolle tärkeän ruokailualueen keskelle.

Kohde 3: Rantatörmän alue (kuva 10 kartta, kuvat 6 ja 14) arvioitiin luokkaan 2. Rantatörmä on korkea ja pääliosia kasvava varttunutta männikköä, josta törmän eroosion myötä on kaatunut puustoa. Korkeuden ja maiseman avaruuden vuoksi mahdolliset rakennukset lähellä rantatörmää näkyvät hallitsevasti nykyisellään erämaisessa retkeilyalueen maisemassa. Mahdollinen rakentaminen tulisikin sijoittaa riittävän kauas rantaviivasta ja eroosioherkästä hiekkatörmästä, jolloin puusto suojaa maisemaa järven suuntaa sekä ehkäisee rannan eroosiota.

Kuva 10. Maisemallisesti herkät kohteet sijoittuvat ranta-alueille. Kohteet 1 ja 2 arvioitiin erityisen herkiksi (luokka 1) ja kohde 3 herkäksi (luokka 2).

Kuva 11. Teerilammen niemi (vasemmalla) kuvattuna retkeilyreitiltä lammen itäreunalta. Oikealla on pyyntikuoppien niemi. Leirintäalue jää vasemmalla olevan niemen taa.

Kuva 12. Teerilammenniemi kuvattuna retkeilyreitiltä lammen pohjoisosasta. Niemen lehtipuuvaltaista rantapuustoa on poistettu ja männikköä harvennettu, joten mahdolliset rakennukset näkyisivät lammen maisemassa väistämättä.

Kuva 13. Vasemmalla näkyy pyyntikuoppien niemestä retkeilyreitiltä kuvattuna Teerilammen niemen reunaa ja taustalla erottuu leirintäalueen rakennuksia.

Kuva 14. Kopolanniemi ja rantatörmää kuvattuna etelän suunnasta.

Kuva 15. Taustalla näkyvää Teeriniemeä ei luokiteltu maisemakohteeksi, vaikka se onkin maisemaa hallitseva. Niemen rantaan tulee nykyisellään tie ja sijoittuu venepaikkoja. Niemessä oleva Reetanmaja on pieni eikä juurikaan erotu puustoisesta niemestä järven suuntaan.

5 Johtopäätökset

Kaavoitettavan alueen merkittävimmät luontoarvot sijaitsevat alueen vesistökohteilla ja niiden lähialueilla: Lintulammen ja Lintuojan sekä Likolammen ympäristössä ja Oulunjärven rantaviivassa. Näille kohteille sijoittuvat sekä arvokkaat luontotyypit että lajisto. Kohteiden

lähiympäristöä tulisi suojata rakentamiselta ja ohjata ihmisten liikkumista pois kulutukselle herkiltä kohteilta ja uhanalaisten lintujen pesimäympäristöistä.

Maisemalliset arvot sijoittuvat niin ikään ranta-alueille, jotka nykyisellään ovat luonnonmaisemaltaan erämaisia. Maisema-arvot ovat erityisen tärkeitä, koska alue sijoittuu valtion retkeilyalueella ja sitä kiertävät retkeilyreitit ja veneilyreitit.

Viitteet:

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s.

Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.

Mäkelä, K. & Salo, P. 2021. Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 47/2021.

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.